

Psykiatrin och samhället

Jan-Otto Ottosson

Psykiatrins utveckling under de allra senaste åren kan snarast liknas vid en rymdraket, som avfyrats i tre steg. Det första gäller frågan om det psykiatriska sjukdomsbegreppet. Det andra gäller frågan om psykiatrins kontrollerande funktion. Det tredje steget gäller frågan om psykiatrins politisering.

Jan-Otto Ottosson är professor i psykiatri vid Göteborgs universitet och ordförande i Svenska Psykiatriska Föreningen.

Psykiatrins utveckling sedan Pinel har karaktäriserats som en serie revolutioner ehuru det inte råder full enighet om vilka händelser som skall betraktas som revolutionerande. Under de allra senaste åren kan utvecklingen snarast liknas vid en rymdraket som avfyras i tre steg. Det första gäller frågan om det psykiatriska sjukdomsbegreppet. Psykiatrins funktion har förändrats från att handlägga svårare, för alla uppenbara sjukdomstillstånd till lättare där det är en flytande övergång till hälsa. Var går gränsen mellan sjukdom och hälsa? Intresset har vidare förskjutits från kurativ medicin till rehabilitering med en optimal social anpassning som mål. Anpassning till vad? Hur långt skall individen och hur långt skall samhället anpassa sig? En annan intresseförskjutning sker från kurativ till preventiv och offensiv medicin. Vad skall förebyggas? Är det samhället i stället för individen som är sjukt?

Slutligen har transkulturella studier visat att ett beteende som betraktas som abnormt hos oss uppfattas som normalt hos andra både i betydelsen statistiskt genomsnittligt och i överensstämmelse med sociala normer.

Alla torde ha insett att gränsdragningen mellan sjukdom och hälsa är subjektiv och godtycklig men inte uppfattat detta problem som särskilt allvarligt. Oberoende av rubricering har de som känt behov av hjälp kunnat få den. Sjuk eller inte har i praktiken bestämts av om man vill utnyttja sjukdomens sociala förmåner. Gränsdragningsdiskussionen har ej nämnvärt stört psykiatrisatellitens bana kring samhällskroppen.

Men ett andra steg utlöser sig. Det gäller frågan om psykiatrins kontrollerande funktion. Vi har en lag om sluten psykiatrisk vård och en missbruksdiskussion har då och då flammats upp. Vi kritiseras omväxlande för att tillämpa lagen för liberalt och för rigoröst. Alla torde dock erkänna att vi behöver en sådan lag och de flesta psykiatrer torde sträva efter att använda den så restriktivt som möjligt. I stället är det en annan

Inledningsanförande vid Svenska Psykiatriska Föreningens vintermöte i Falun 6—7 mars 1970.

=====

Psykiatriska Föreningen har samlats till debatt för att belysa om de tre raketstegen för psykiatrin ut på en Aniarafärd, en kraschlandning mot samhällskroppen eller om den genom en skicklig manipulering kan återta en mera jordnära och stabil bana.

=====

kontroll som har kommit i förgrunden, nämligen den mer subtila kontroll som utövas genom den s.k. diagnostiska kulturen. Det innebär att en människa blir ogiltigförklarad, stämplad, bortgjord, genom att ha fått en psykiatrisk diagnos. Genom denna diagnostiska kultur påstås psykiatern utöva makt och t.o.m. förtryck. Här uppkommer den egentliga brytningen av inställningar. Psykiatern står i en malström av sjukvårdsuppgifter och kämpar att hålla huvudet över vattenytan. Han upplever press och otillräcklighet men känner sig någorlunda trygg och identifierad i sin yrkesroll, att ge all den hjälp hans utbildning ger honom möjlighet till. Anklagelsen att utöva makt och förtryck känns upprörande orättvis. Den psykoterapeutiskt inriktade psykiatern känner delvis igen argumenteringen och vet att mot-

överföringen ger möjligheter till påverkan genom mer eller mindre omedvetna utslag för den egna problematiken. Nu gäller det emellertid något mer: en allmän moralisk och politisk grunduppfattning, populärt kallad värdering, hävdas vara en väsentlig faktor i läkarens arbete. Till yttermera visso riskerar den som förnekar detta att stämplas som aningslös.

Men knappt har denna reaktion bearbetats förrän det tredje steget utlöser sig. Psykiatrin är politiserad. Den bevarar den rådande samhällsstrukturen genom att eliminera mot systemet kritiska individer. Sociopatbegreppet och sociopatvård, mentalhälsokampanjen och rättspsykiatrin utpekas som exempel på politiserad psykiatri. De som önskar en ny och annorlunda samhällsstruktur ser psykiatrin som en av sina måltavlor.

Psykiatriska föreningen har samlats till debatt för att i de former som föreningens tradition bjuder, belysa om de tre raketstegen för psykiatrin ut på en Aniarafärd, en kraschlandning mot samhällskroppen eller om den genom en skicklig manipulering kan återta en mer jordnära och stabil bana, berikad med unik information från sin vingliga och för passagerarna något omtumlande färd.